

WORKING PAPER č. 23/2007

Teorie korupce: Kterou použít?

Tomáš Otáhal

Říjen 2007

Řada studií Working Papers Centra výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky je vydávána s podporou projektu MŠMT výzkumná centra 1M0524.

ISSN 1801-4496

Vedoucí: prof. Ing. Antonín Slaný, CSc., Lipová 41a, 602 00 Brno,
e-mail: slany@econ.muni.cz, tel.: +420 549491111

TEORIE KORUPCE: KTEROU POUŽÍT?

Abstract:

This paper explains theoretical framework that is applied to the problem of corruption and reveals its application problems. First, it explains the agency and rent seeking theories. Second, it concentrates on their implications for public policy measures. Since no theory is ideal, the third section shows problems associated with the application of both theoretical frameworks. While the agency theory should examine institutional conditions of corruption and the method of its enforcement, the rent seeking fails to concretize corrupt action with rules determining how corruption is defined.

Abstrakt:

V textu jsou vysvětleny teoretické přístupy k řešení problému korupce a jejich aplikační problémy. Nejdříve je vysvětlena teorie agentury a teorie dobývání renty. Dále je pozornost věnována implikacím obou teoretických rámců. Třetí kapitola odhaluje aplikační problémy teoretických přístupů. Zatímco teorie agentury postrádá vysvětlení institucionálních podmínek korupce a způsob jejich vymáhání, dobývání renty není schopno určit konkrétní korupční jednání pomocí jednoznačného určení pravidel, jejichž porušování je považováno za korupční.

Recenzoval:

prof. Ing. Pavel Ondrčka, CSc.

1. ÚVOD

Korupce je dnes vnímána jako závažný problém ohrožující ekonomický růst (Mauro, 1995) a tím také konkurenceschopnost hospodářství. Ovšem ne každá korupce musí být protirůstová (Leff, 1964; DeSoto, 1989). Proto nezbývá, než si položit otázku: "Které korupční jednání je to „ekonomicky“ nežádoucí a proč?" Odpověď ekonomové obvykle nacházejí v teorii.

Cílem tohoto textu je stručně vysvětlit implikace a problémy převažujících teoretických přístupů k řešení problému korupce. Struktura textu je následující: nejdříve budou stručně vysvětleny základní teoretické rámce, s jejichž pomocí bývá problém korupce uchopen (kapitola 2). Dále budou vysvětleny implikace naznačených teoretických rámců (kapitola 3). Navazující kapitola bude věnována slabým stránkám hospodářsko-politických doporučení vyplývajících z vysvětlených teoretických rámců (kapitola 4). V závěru hodnotím.

2. TEORIE

První kapitola bude věnována analýze přístupů, které považují za základní teoretická východiska vycházející z metodologického individualismu, s jejichž pomocí bývá v odborné literatuře problém korupce uchopen. V zásadě se jedná o dva víceméně odlišné postoje k tomu, jak „korupci“ definovat, aby mohla být dále zkoumána. První přístup chápe korupci jako *problém agentury*, tedy problém sladění zájmů principala a agenta, česky příkazce a vykonavatele. Druhý přístup chápe korupci jako problém rent seekingu, česky dobývání renty. Nejprve je pozornost věnována teorii agentury, neboť se jedná o problém obecnějšího charakteru. Dále je pozornost věnována jednoduchému výkladu podstatných rysů teorie dobývání renty.

2.1. Teorie agentury

Teorie zabývající se problémem agentury se snaží odpovědět na otázku, jak co nejlépe sladit zájem příkazce a vykonavatele. Implicitně ale v sobě obsahují řešení sladění zájmů všeobecně. Jinak v sobě zahrnují řešení problému koordinace ekonomických aktivit subjektů v hospodářském systému.¹

Problém teorií agentury je proto ekonomický problém *per se*, tedy problém sám o sobě. Vzniká v momentu, kdy jednání člověka A ovlivňuje nejen jeho vlastní blahobyť, ale také blahobyť člověka B, jenž je s A v implicitním nebo explicitním smluvním vztahu. Jedinec A, který vlastním rozhodováním ovlivňuje blahobyť člověka B, je nazýván vykonavatelem, zatímco člověk B, jehož blahobyť, často vyjadřovaný v penězích, je ovlivněn jednáním člověka A (vykonavatele), je nazýván příkazcem.

Nejtypičtějším příkladem vztahu mezi příkazcem a vykonavatelem je vztah zaměstnavatele (příkazce) a zaměstnance (vykonavatele)

¹ Hayek argumentuje, že ve světě, kde jsou informace rozptýleny a každý z ekonomických agentů disponuje jinou subjektivní a někdy nesdělitelnou znalostí, si jednotliví agenti nemohou být jisti budoucími plány ostatních agentů, neboť očekávání budoucího vývoje jednotlivými agenty je tvořeno právě na základě odlišných znalostí a jiných minulých zkušeností. Všeobecná rovnováha ale předpokládá, že plány všech agentů v ekonomickém systému jsou vzájemně kompatibilní a že zde nedochází ke konfliktu (Otáhal, 2007a), jinak by nemohlo být rovnováhy dosaženo. Tato představa implikuje nutnou podmínku dokonalého předvídaní a zahrnutí budoucích plánů všech agentů do vlastních plánů všemi agenty, přičemž každý z agentů musí volit své cíle s ohledem na plány ostatních. Taková situace je odtržená od reality, proto reálná tendence k rovnováze nemůže být vysvětlována maximalizačními výpočty objektivních dat, ale procesem, na jehož základě jsou rozptýlené relevantní znalosti vzájemně koordinovány (Hayek, 1948). Kirzner argumentuje, proč je právě koordinace a ne Paretovska efektivnost vhodným kritériem pro hodnocení hospodářsko-politických doporučení (Kirzner, 1998).

v rámci jedné organizační jednotky - firmy. Ve smluvním vztahu zaměstnavatele a zaměstnance se povětšinou předpokládá, že jedním ze záměrů zaměstnavatele je najít způsob, jak přimět vykonavatele, aby jednal v souladu se zaměstnavatelovými cíli, neboť je dále předpokládáno, že zaměstnancovy vlastní zájmy nemusí vždy se zaměstnavatelovými zájmy korespondovat a že mohou dokonce bránit v naplňování zaměstnavatelových cílů. Cíle příkazce a vykonavatele mohou být v konfliktu a podobný konflikt zájmů je průvodní charakteristikou korupce.²

„Definujeme vztah příkazce a vykonavatele jako smlouvu, ve které jedna nebo více osob (příkazců) zapojuje do vykonávání služeb pod vlastním jménem jiné osoby (vykonavatele). Tato činnost vyžaduje delegování rozhodovací pravomoci. Jestliže obě zainteresované strany maximalizují užitek, existuje dobrý důvod pro domněnku, že vykonavatel nebude vždy jednat v nejlepším zájmu příkazce.“³

Problém agentury nebo jinak problém zastoupení (ať ve firmě nebo v rámci jiného smluvního vztahu) vzniká z toho důvodu, že příkazce nedisponuje dostatečnými informacemi o budoucích událostech a nemá proto také možnost dokonale předvidat plány jiných agentů v hospodářství. Příkazce nedisponuje dostatečnými informacemi o tom, jaká rozhodnutí vykonavatelé zvažují a na základě jakých informací vykonavatelé formují vlastní plány.⁴

Budoucím naplňováním plánů vykonavatelů si ale není nejistý jenom příkazce. Také samotní vykonavatelé si nemohou být dokonale jisti, zda bylo jejich vlastní rozhodnutí příčinou očekávané i neočekávané nastanuvší události. Proto si ani příkazce nemůže být jistý tím, jestli konečný výsledek vykonavatelova rozhodnutí byl *ex post* (i) vykonavatelovým záměrem; (ii) výsledkem vykonavatelova chybného

² Ke konkrétní definici korupce a argumentaci pro zvolenou definici z pohledu teorií příkazce a vykonavatele se dostanu později.

³ Jensen, M. C., Meckling, W. H. (1974: 5).

⁴ Akerlof vysvětluje problém informační asymetrie, který ústí do problému *averse selection* neboli problému nepříznivého výběru. Na příkladu trhu s ojetými auty, kde prodejci aut (vykonavatelé) disponují lepšími informacemi o rozdílné kvalitě prodávaných ojetin než kupující (příkazci), kteří jsou omezeni pouze s průměrnou kvalitou aut, naznačuje, že informační asymetrie vede prodávající (vykonavatele), kteří sledují vlastní zájem, k nabízení méně kvalitních ojetin (lemons) za průměrnou cenu. Protože kupující nejsou schopni rozeznat rozdíl, dochází k nepříznivému výběru ze strany příkazců (kupujících) a tím pádem také k neefektivní alokaci zdrojů. V Akerlofově modelu průměrná cena odráží průměrnou kvalitu aut, proto díky tomu, že prodejci vytlačují lepší auta z trhu a nahrazují je auty s horší kvalitou (Akerlof používá analogii Greshemova zákona, kde „špatné“ peníze nahrazují „dobré“. Tato analogie je kritizována.), průměrná cena na trhu klesá. Prodejci jsou tímto motivováni nabízet stále horší ojetiny. Tento postup vede k zániku celého trhu (Akerlof, 1970).

odhadnutí situace nebo (iii) dílem čistě náhodné shody okolností s rozhodováním vykonavatele nijak nesouvisející.⁵

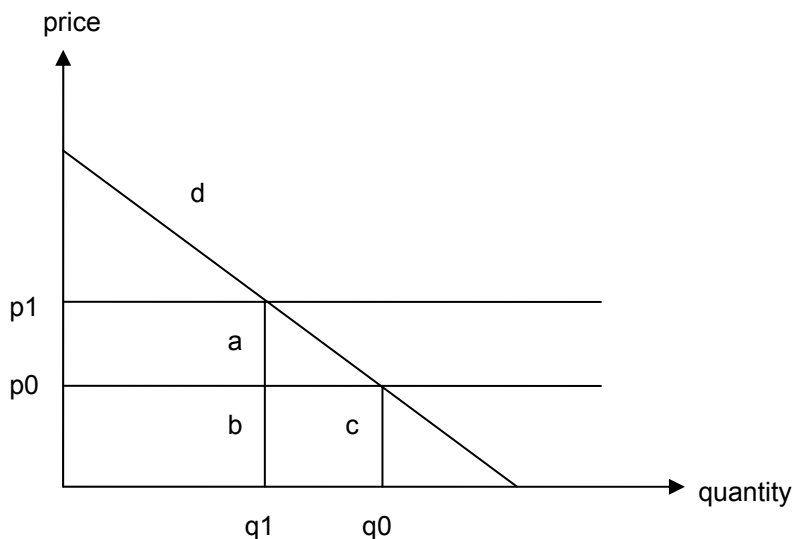
Navíc, stejně jako si příkazce nemusí být jistý tím, jaké plány a na základě jakých informací vykonavatelé zvažují své plány k budoucí realizaci, tak si také (iv) vykonavatelé nemusí být plně jistí tím, jaké cíle a na základě jakých informací hodlá příkazce své cíle v budoucnu sledovat.

V rámci smluvního vztahu příkazce (principala) a vykonavatele (agenty), jedná vykonavatel jménem příkazce, čímž z pohledu teorií vlastnických práv (Coase, 1960 či Demsetz, 1967) využívá smlouvou definovaná vlastnická práva. Smluvní vztahy takto určují strukturu vlastnických práv. Jakmile se vykonavatel chová tak, že poškozuje zájmy příkazce, s nímž je v přímém či nepřímém smluvním vztahu, znamená to, že vykonavatel využívá na základě smlouvy od příkazce získaná vlastnická práva takovým způsobem, jaký smlouva neumožňuje nebo zakazuje. Tímto vykonavatel porušuje smlouvu a zároveň zneužívá nabytých vlastnických práv, která mu byla příkazcem svěřena. Takto přímo poškozuje příkazcova vlastnická práva.

⁵ Alchian poukazuje na radikální nejistotu, které mohou firmy (nebo jejich manažeři) čelit při formování vlastních strategií. Protože prostředí, v němž se lidé pohybují, ovlivňuje jejich volbu čistě náhodně, což se zpětně odráží ve změnách v prostředí, které jsou také výsledkem náhodné reakce prostředí na lidmi provedenou volbu, jsou firmy nuceny se přizpůsobit evolučnímu konkurenčnímu procesu, aby dosáhly zisku a na trhu přežily. O tom, zda firma přežije, může rozhodovat pouze „šťastná“ náhoda (Alchian, 1950).

2.2. Dobývání renty

Graf č. 1: Dobývání renty

Dobývání renty (Tullock, 1967 či Krueger, 1974) je teoretický koncept v zásadě vycházející ze statického rovnovážného modelu. Na základě tohoto modelu zde bude vysvětlena obecná logika teorie.

Na grafu číslo 1 je nadefinovaná klesající poptávková funkce d . Za cenu p_0 jsou poptávající charakterizovaní touto poptávkovou funkcí ochotni na dílčím trhu nakoupit množství q_0 . Vezměme v úvahu, že je na nabízející uvalena daň zvyšující náklady výroby takovým způsobem, že jsou nabízející za jinak nezměněných podmínek schopni na dílčím trhu realizovat menší množství q_1 za vyšší cenu p_1 . Podle standardního výkladu monopolu (Varian, 1995: kapitola 23) pak plocha trojúhelníku abc ohraničená poptávkovou křivkou tvoří přebytek spotřebitele, který je díky zvýšení ceny ztracen. Dále předpokládejme, že zvýšení ceny z p_0 na p_1 je zapříčiněno jiným státním zásahem než plošným zdaněním, který umožňuje nabízejícím realizovat monopolní výhodu. Pak plocha obdélníku p_1abp_0 tvoří čistý transfer přebytku spotřebitele k administrativnímu monopolu.

Vymezená plocha přebytku spotřebitele (p_1abp_0) podněcuje podnikatele k hledání cest, jak tento přebytek získat na svoji stranu. Pokud předpokládáme, že zvýšení ceny z p_0 na p_1 je způsobeno státním zásahem, pak jedním z možných způsobů, vedoucích k vyzískání monopolního postavení umožňujícího podnikateli realizovat transfer užítku, je (i) ustavení státního zásahu nebo (ii) udržení státního zásahu v „chodu“. Jiní agenti, kteří jsou realizací transferu zapříčiněného vládním donucením přímo či nepřímo poškozeni, mohou vynakládat zdroje s cílem (iii) participovat na transferu nebo jeho (iv)

realizaci zamezit. Tito se rekrutují z řad lidí, jímž je díky administrativně ustanovené bariéře zabráněno ve vstupu do odvětví, čímž je jim také bráněno v uplatnění konkurenční výhody vůči monopolnímu výrobcí. Dalšími z potencionálních dobyvatelů renty jsou lidé, jejichž cílem je (vi) rozhodovat o tom, kdo bude příjemcem transferu přebytku spotřebitele p_1abp_0 . Tedy v našem případě lidé, kteří rozhodují o ustanovení státního zásahu a tím také o výběru konkrétních příjemců přebytku.

Náklady spojené se snahou vytvořit, udržet, přidat se, zrušit nebo rozhodovat o monopolním postavení podnikatele jsou náklady dobývání renty, u nichž je předpokládáno, že jsou vynaloženy neproduktivním způsobem, neboť nevstupují do užitkových funkcí spotřebitelů (Tullock, 1967, Krueger, 1974, Posner, 1975, Bhagwatti, 1982.). Tyto náklady mohou odpovídat ploše obdélníku p_1abp_0 (Posner, 1975), ale mohou také plochu obdélníku p_1abp_0 přesáhnout (Tullock, 2005: part one). Teorie dobývání renty zdůrazňuje neproduktivitu reálných zdrojů, které jsou spotřebovávány navzájem si konkurujícími podnikateli, byrokraty nebo politiky soutěžícími o zajištění, udržení, připojení se, zamezení nebo rozhodování o alokačně neefektivních, monopolních postaveních na trhu. Reálné zdroje jsou z pohledu dobývání renty spotřebovávány neproduktivním způsobem proto, že jejich spotřeba nezvyšuje blahobyt společnosti.

3. IMPLIKACE

Na první pohled je zřejmé, že výše představené teoretické rámce se liší. Stejně jako se liší stručně vysvětlené teoretické rámce, tak se také liší implikace obou přístupů.

Kapitola bude věnována vysvětlení implikací výše naznačených teorií a vysvětlení argumentů ve prospěch těchto analyzovaných implikací. Pod pojmem implikace teoretických rámců míníme podstatné body, vyplývající z vlastností výše zmíněným přístupů, na něž je kladen důraz při řešení aplikovaných problémů. Tak jako v kapitole předchozí se nejprve věnuji teorii agentury. Poté je se soustředím na teorii dobývání renty.

3.1. Implikace teorie agentury

Znovu připomínám, že teorie příkazce a vykonavatele nemusí být aplikovatelná pouze na vztah zaměstnavatele a zaměstnance v rámci jedné firmy nebo byrokratické organizace, ale také na vztah poptávajícího a nabízejícího na trhu či dokonce na vztah občana a politika ve volbách. Koordinace všech příkazců a vykonavatelů ve společnosti se proto stává velmi komplexním problémem.

Pro srozumitelnost výkladu jsem zvolil jednoduchou definici korupce, která označuje korupci jako určitý typ směny mezi dvěma subjekty, z nichž alespoň jeden je v implicitním nebo explicitním smluvním vztahu s třetí stranou. Z pohledu teorie agentury je pak jednání vykonavatele, který směňuje za cenu úplatku s jiným subjektem své služby korupční proto, že taková směna poškozuje zájmy třetí strany. Tou je příkazce, s nímž je příjemce úplatku (vykonavatel) a poskytovatel korupčních služeb v explicitním nebo implicitním smluvním vztahu. Jde tedy o směnné jednání vykonavatele, které si příkazce nepřeje, neboť mu taková korupční směna provedená v jeho jménu nepřináší blahobyt (Otáhal, 2007b). Korupci z pohledu teorie agentury lze tedy chápat v širším slova smyslu jako konflikt zájmů příkazce a vykonavatele.

Příkazce má několik možností, jak konfliktnímu směnnému jednání (korupci) ze strany vykonavatele předejít.

- první z možností je nastavení systému podnětů, na jejichž základě se vykonavatel rozhoduje pro realizaci takových cílů, které jsou v příkazcově zájmu. Podněty, které nepřímo ovlivňují vykonavatelovo rozhodování, lze z tohoto pohledu rozdělit do dvou skupin. Do první skupiny patří *odměny*, do druhé skupiny lze zařadit *tresty*;
- druhou z možností je *kontrola* (monitoring);
- třetí z možností je výběr agenta, který splňuje příkazcovy představy. Tato možnost ve své podstatě předpokládá, že se

příkazce rozhoduje mezi několika rivalitními alternativami, které si navzájem *konkurují*.

Odměna a trest vytváří pozitivní a negativní signály k žádoucímu vykonavatelovu rozhodnutí. Vykonavatel v situaci, kdy se rozhoduje zda vzít či nevízt úplatek, zvažuje náklady obětovaných příležitostí obou variant. Pokud jsou u korupční alternativy náklady obětované příležitosti vykonavatele vyšší (zaměstnanecké výhody, mezi které lze zařadit třeba i účast na důchodovém pojištění, převáží nad úplatkem) vykonavatel zvolí možnost odmítnutí úplatku. Naprosto stejným způsobem vykonavatel uvažuje o trestu. Ztráta výnosného zaměstnání ve prospěch výhody z úplatku je v tomto případě, kdy předpokládáme, že náklady obětované příležitosti jsou u úplatkářské varianty vyšší, vykonavatel větší trestem, než případné odmítnutí úplatku.⁶

Jakmile se příkazce rozhodne vytvořit pozitivní podnět (nemusí jít jenom o monetární odměnu, ale třeba o zaměstnaneckou výhodu, jakou je třeba kancelář s klimatizací), je nutný předpoklad, že v případě, že se vykonavatel zpronevěří příkazcovu zájmu, vykonavatel o odměnu přijde. Předchozí vysvětlení fungování odměny a trestu ale uvažovalo pouze jednoduchou situaci, kdy vykonavatel volí mezi ztrátou zaměstnání a úplatkem. Pokud by však vykonavatel uvažoval takto jednoduše, tak jakoby si byl jistý tím, že v případě přijetí úplatku bude chycen a o zaměstnání okamžitě přijde. Tím si ale vykonavatel díky nejistotě nemůže být jist nikdy. Proto se Becker snaží do agentem maximalizované užtkové funkce zavést další proměnnou, kterou je pravděpodobnost dopadení vykonavatele následně násobená objektivním trestem (Becker, 1968). Vezměme kupříkladu, že trest za úplatkářství je 1 000 000 Kč (abstrahujeme od subjektivity nákladů a řekněme, že se jedná o ušlý budoucí diskontovaný peněžní příjem agenta plynoucí z výkonu jeho zaměstnání) a dále pravděpodobnost dopadení je 1/10,⁷ pak konečná agentova ztráta (trest) se rovná

⁶ V této části neuvažuji o trestu jako o něčem, co by bylo objektivně učeno a přikláním se k názoru F. A. Hayeka, který tvrdí, že trest je subjektivní kategorií: „Jestliže například vidíme, že pokaždé, když se člověk dopustí určitého činu, je přinucen nosit řetěz kolem krku, neříká nám to ještě nic o tom, je-li to odměna nebo trest“ (Hayek, 1995: 35).

⁷ Je třeba si uvědomit, že pravděpodobnost není nejistota. V případě výpočtu pravděpodobnosti lze určit četnost nějaké události, o které víme, že může nastat z určitých příčin, pouze s ohledem na třídu jevů, do které tuto událost řadíme. O jedné konkrétní události, jež patří do určené třídy jevů, nelze z hlediska matematické pravděpodobnosti říci vůbec nic. Budoucí naplnění očekávané události je nejisté a o tom, zda jsou naše očekávání správná, rozhodují povětšinou naše schopnosti předvídat a naše zkušenosti.

100 000 Kč. Pokud agent díky korupci získá víc, zvolí variantu korupční.⁸

Na tomto příkladu není podstatný výpočet mzdy nebo úplatku, vůči jehož výši je vykonavatel v rovnováze, neboť předem definovaná užítková funkce není reálnou volbou. Podstatné je jiné zjištění a tím je, že vykonavatel musí čelit nějaké pravděpodobnosti přistižení. Aby podněty odměny a trestu mohli fungovat, nelze je oddělit od *kontroly*.⁹ Představme si, že je vykonavatel zkorumpovaný a příkazce o tom netuší, tušit nebude a vykonavatele obdaří pozitivním podnětem v podobě zvýšení platu nad rámec mezd, které může vykonavatel získat jinde. Mělo by být zřejmé, že tato odměna nebude vykonavatele motivovat k tomu, aby korupci odolal, jakmile vykonavatel neriskuje ztrátu zaměstnání.¹⁰ Proto vykonavatel musí být příkazcem alespoň minimálně monitorován (kontrolován); třeba jenom z toho důvodu, aby vykonavatel nemohl plně spoléhat na to, že se na jeho nežádoucí chování nemůže nikdy přijít. Příkazce má možnost pravděpodobnost přichycení vykonavatele zvyšovat tak, že zkvalitní *monitorovací proces* a učiní tím vykonavatelovo rozhodování *transparentnější*.

Výčet alternativ, nabízejících se příkazci k využití při řešení problému korupce, obsahuje také *konkurenci*. Ekonomové se snaží konkurenci využít ve snaze o zformování fungujících hospodářsko-politických doporučení eliminujících korupční jednání ve společnosti.¹¹ Uplatnění

⁸ Becker a Stigler proto navrhují odměňování vykonavatelů byrokratického managementu vyššími odměnami, než jsou při dané pravděpodobnosti dopadení rovnovážné tržní mzdy (Becker, G. S, Stigler, G. R., 1974: 6).

⁹ Na tomto tvrzení se shodne víc než jeden ekonom (Tullock, G., 1996: 8, nebo Becker, G. S, Stigler, G. R., 1974: 6).

¹⁰ Sheone, Gregg se zabývají morální stránkou korupce. Tvrdí, že ve společnosti, kde se lidé chovají morálně, nemusí být vynakládáno tolik zdrojů na ochranu proti korupci (Scheone, O., Gregg, S., 2003). Jiní hovoří o korupčním klimatu společnosti, který je určen tradicí, společenskými normami korupčního chování ale také postoji a náladou společnosti (Frič, P., 1999). Morální postoje stejně jako společenská atmosféra mají jistě na rozhodování jednotlivců také vliv. V zájmu srozumitelnosti a metodologické konzistence textu jsem ale tyto faktory ponechal stranou.

¹¹ Di Tella, Bliss zmiňují konkurenci na trhu statků nabízených uplácejícími firmami. Na základě empirických dat falsifikují tvrzení, že dokonale konkurenční trhy neposkytují firmám renty, ze kterých mohou financovat úplatky (Bliss, CH., Di Tella, R., 1997). Ades, Di Tella vymezují konkurenci stejným způsobem a doporučují odstranění možností k vyzískání rent, protože se lze domnívat, že úroveň korupce u více konkurenčních tržních struktur regulovaných byrokraty je nižší než u méně konkurenčních (nedokonale konkurenčních) (Ades, A., Di Tella, R., 1999). Shleifer, Vishney a Rose-Ackerman doporučují konkurenci mezi agenty byrokratického managementu. To má snížit úroveň úplatků, které musí občané platit nad rámec administrativně stanovených cen (Shleifer, A., Vishny, R. W., 1993, Rose-Ackerman, S., 1999). Všechna tato zmíněná doporučení chápou konkurenci jako rovnovážný stav.

konkurence není ale v teorii agentury možné, neboť vybočuje z předpokladu konfliktního jednání vykonavatele. A to z toho důvodu, že při aplikaci konkurence se dá stěží předpokládat konflikt zájmů příkazce a vykonavatele. Vykonavatel soutěží o příkazcovu přízeň proto, že realizace vykonavatelova zájmu je možná pouze prostřednictvím příkazcova rozhodnutí. Příkazcovy a vykonavatelovy zájmy nemohou být tedy v konfliktu, ale musí být komplementární. Příkazce si pak vybírá takové vykonavatele, kteří vyhovují jeho zájmům nejlépe, ať jsou příkazcovy i vykonavatelovy zájmy jakékoliv. Aby v konkurenci obstáli, navzájem konkurující si vykonavatelé proto musí příkazcovým zájmům vyhovět lépe než ostatní. Takže pokud bude příkazcem nejvyšší byrokrat, pak konkurence vede vykonavatele, aby jednali v zájmu svého nadřízeného, nejvyššího byrokrata, jenž má možnost rozhodovat třeba o povýšení nebo platových výměrech podřízených.

Zdá se ale, že nejednoznačné vnímání významu konkurence činí z některých hospodářsko-politických doporučení matoucí. Proto konkurence z pohledu teorie agentury vyžaduje hlubší vysvětlení, pro něž je třeba více prostoru.

3.2. Implikace teorie dobývání renty

Pro teorii dobývání renty je korupce, jak demonstruje Tullock, aktivitou směřující k vyzískání rentiérské pozice: “/.../ problém korupce existuje a je spojený s dobýváním renty“ (Tullock, 1996: 7). Za korupční lze tedy z tohoto pohledu považovat každou neproduktivní investici, jejímž cílem není přímé zvýšení společenského blahobytu, ale omezení dokonalé konkurence. Podle Tullokovy představy můžeme tedy za korupci označit veškeré jednání, jehož cílem je tvorba, udržení, připojení se nebo rozhodování o monopolním postavení agenta.¹² Takový monopol na trhu působí distorze v efektivní alokaci zdrojů.¹³

Teoretikové dobývání renty chápou monopol převážně jako výsledek vládní regulace. Ačkoliv se připouští, že monopol podnikatele může vzejít z dokonalé konkurence (Tullock, 2005: part one), tak drtivá

¹² Tato definice se může zdát fádňá. Jak dále uvidíme, určení univerzální definice korupce je jedním z problémů teorií dobývání renty.

¹³ Z mého výčtu byl vynechán Bhagwatiho příklad aktivity, jejímž cílem je odstranění příčiny neefektivní, nedokonalé konkurenční alokace, což samozřejmě vede k Paretovskému zlepšení (Bhagwati, 1982). Tímto se vyhýbám komplikacím, které dobývání renty vymezení pojmu korupce působí. Protože Tullock předpokládá, že dobývání renty vede vždy k Paretovsky zhoršující situaci, není pro něj problém spojit korupci s jakýmkoliv soutěžením o rentu. Jakkmile bychom ale brali v úvahu případy, kdy dobývání renty vede k Paretovskému zlepšení, bylo by třeba blíže specifikovat konkrétní, ve výsledku neefektivní chování směřující k rentě a pojmenovat je jako korupční. Jak dále uvidíme, tato komplikace není úplně nedůležitá a působí teorii dobývání renty aplikované na řešení problému korupce ne nevýznamný problém.

většina autorů ve vlastních příkladech uvažuje pouze monopol administrativní.¹⁴ Proto korupce z pohledu teorie dobývání renty probíhá hlavně na úrovni, kde jednou ze stran účastnicích se korupčního obchodu je představitel vládní organizace. Tvorba nebo účast na administrativním monopolu, pochopitelně, není bez vládního rozhodnutí možná. Rozhodování o monopolní pozici lze, samozřejmě, také pouze v prostředí vládní organizace. Z tohoto vyplývá, že koncept dobývání renty uvažuje korupci jako problém vyskytující se ve vládním sektoru.

Hospodářsko-politické doporučení, jež jsme schopni vydedukovat z výše vysvětlených předpokladů teorie dobývání renty aplikované na řešení problému korupce, lze zformulovat asi takto: „Jestliže chceme odstranit nežádoucí důsledky korupce, která snižuje společenský blahobyt, pak odstraňme alokačně neefektivní administrativní monopoly, které podněcují podnikatele, úředníky a politiky ke korupci a tím také k neproduktivní spotřebě reálných zdrojů.“

Uvažujme v první kapitole vysvětlený příklad, kdy monopolní pozice podnikatele plyne z daňové výhody. Daňovou výhodu mohl náš podnikatel získat třeba tak, že podplatil úředníka na finančním úřadě nebo dejme tomu tak, že byl zvýhodněn příbuzným působícím v odpovědné funkci. Potom nejjistějším způsobem jak zabránit korupci, je odstranění úředníkovi *diskreční* pravomoci rozhodovat (pravomoci rozhodovat podle vlastního posouzení situace) o daňových výhodách. *Diskreční rozhodovací pravomoc* lze nahradit pevně stanovenými pravidly.

Zkusme si představit, že se takto nestane. Konkurenční podnikatelé mohou vynakládat zdroje na to, aby jakýmkoliv způsobem získali stejnou daňovou výhodu. Mohou se například pokoušet vyhýbat se zdanění hledáním mezer v zákonech nebo se mohou snažit o uplácení jiných odpovědných úředníků. Daňoví úředníci navíc mohou vynakládat zdroje na to, aby získali rozhodovací pravomoc o přidělování daňových výhod. Aby mohli svým známým nebo za cenu úplatku také od daňové zátěže ulehčit. Anebo, kvalitní odborníky posuzující, zda je daňová výhoda na místě, státní správa může prostě „potřebovat“ a ráda je zaplatí. Zdroje, které podnikatelé a úředníci vynakládají na podobné činnosti (vytvoření, připojení se nebo rozhodování o monopolním postavení), jsou z pohledu teorie dobývání renty zdroje „promrhané“ a proto také korupční. Pokud je korupční dobývání renty nelegální, pak o to hůře, protože s sebou nesou

¹⁴ Tullock (1967), Krueger (1974), Posner (1975) a Bhagwati (1982) využívají příklady nedokonalé tržní struktury, které jsou výsledkem státního zásahu. Buchanan (1983) se naproti tomu důsledně drží předpokladu subjektivního hodnocení nákladů a vysvětluje dobývání renty na příkladu, jenž vládní zásah neuvažuje.

spotřebu zdrojů určených k vyhýbání se nebo zabránění případnému dopadení.

Legální pravidla nejsou ale neměnná. Proto politický proces skýtá také prostor pro rent seekingové a zároveň korupční chování. Cílem korupční rent seekingové aktivity může být proto také tvorba a změna pravidel, legislativního rámce. Kupříkladu podnikatelé lobující za úpravu zákona mohou takto činit proto, aby si vytvořili nebo udrželi alokačně neefektivní monopolní postavení na trhu. Politici, kteří vyhovují zájmovým skupinám, tak mohou činit také čistě záměrně, třeba aby mohli na oplátku očekávat od lobujících podnikatelských zájmových skupin podporu v příštích volbách (například mediální). Nebo cílem politiků může být získání příslibu zaměstnání poté, co opustí politický trh. Politici nebo úředníci mohou dokonce komplikovat legislativní rámec jenom se záměrem přimět občany, kterým působí složitá legislativa nadměrné transakční náklady, pravidla obcházet. Občané si pak musí najímat privilegované daňové poradce nebo podplácet ty, jenž mají pravomoc rozhodovat o uplatňování nesrozumitelných pravidel (Tullock, 1996: 9).

4. PROBLÉMY TEORIÍ

Při řešení praktických problémů, jakým korupce bezesporu je, nelze zapomínat na aplikační omezení použitých teoretických konstrukcí. Jsem toho názoru, že neexistuje něco takového jako dokonalá teorie, která by nenarážela na z vlastního pohledu nevysvětlitelné problémy.

V této kapitole se věnuji vysvětlení aplikačních problémů, vyplývajících z výše vysvětlených přístupů k řešení problému korupce. Nejdříve se pokusím objasnit slabé stránky teorie agentury a dále, dle mého názoru závažnější nedostatky teorie dobývání renty.

4.1. Problémy teorie agentury

Jak již bylo zmíněno, korupce z pohledu teorie agentury není ničím jiným než konfliktní směnou, jež poškozují příkazce. Protože se příkazce snaží předejít konfliktu, hledá způsob, jak vykonavatelovo rozhodování ovlivnit tak, aby vykonavatel prováděl taková rozhodnutí, která omezí příkazcově poškození. Všechna hospodářsko-politická doporučení takto nahlížejí na korupci se pak snaží ulehčit příkazcově snaze konfliktu (korupci) předejít. Hospodářsko-politická doporučení, vyplývající z konceptu teorie agentury, upřednostňují příkazcův zájem.

V teoriích agentury se předpokládá, že příkazce a vykonavatel jsou spolu svázáni implicitním nebo explicitním smluvním vztahem. Smlouva určuje pravidla, v jejichž rámci se vykonavatel pohybuje. Smluvní pravidla určují, za jaké chování je vykonavatel odměněn nebo trestán. Jakmile ale předpokládáme, že je vykonavatel součástí smluvního vztahu, měli bychom určitě připustit, že k tomu, aby byla smlouva realizována, je třeba minimálně dvou stran. Stejně tak jako může příkazce od vykonavatele očekávat chování naplňující příkazcův zájem, tak také vykonavatel může od příkazce očekávat chování ve vykonavatelově zájmu. Vykonavatel se dostává do pozice příkazce a příkazce do pozice vykonavatele. Jakmile dojde ke konfliktu zájmů, vyvstane otázka: „Čí zájmy je třeba upřednostnit? Zájmy příkazce, který může být zároveň vykonavatelem či zájmy vykonavatele, jenž může být zároveň příkazcem?“ Nejdříve je proto třeba určit, kdo je příkazce a kdo vykonavatel.

Vezměme zjednodušený příklad policisty a Ministerstva vnitra. Ministerstvo vnitra má zájem na tom, aby policista řídil dopravu a zajistil tak plynulý provoz na silnicích; za to je placený. Policista má zájem být placený, což realizuje řízením plynulého provozu na silnicích pro Ministerstvo vnitra. Řekněme, že jeden z řidičů zaplatí policistovi za vynechání z běžné kontroly technického stavu vozidla a Ministerstvo vnitra se o tom následně dozví. Výsledkem může být vyloučení policisty ze služby, čímž ministerstvo demonstruje netoleranci vůči takovému chování. Policista má naproti tomu možnost argumentovat tím, že běžnou kontrolu technického stavu vozidla nemusí provádět u každého a dopravní prostředky, které mají projít

kontrolou, si má policista právo vybrat. Kdyby policisté kontrolovali každé vozidlo, byla by tato činnost – jak by asi připustilo i Ministerstvo vnitra – nejenom nákladná ale hlavně by nijak nenapomohla plynulosti dopravy na silnicích. Policista vynecháním jednoho z řidičů uplatnil vlastní pravomoc rozhodovat o výběru vozidel a nijak se nezpronevěřil cíli ministerstva vnitra zajistit plynulý provoz na silnicích. Z tohoto pohledu je možné prohlásit policistu za příkazce, jehož zájmy svým rozhodnutím ministerstvo poškodilo.

Klíčem k rozřešení příkladu je obsah smlouvy. Abychom mohli říct, kdo je poškozený, je třeba zjistit, jak jsou nastavena pravidla, určující mantinely vzájemné interakce příkazce a agenta. Pokud smlouva zakazuje policistovi přijímat jakékoliv peněžní odměny kromě těch, které policistovi poskytuje ministerstvo, pak je pravděpodobně ministerstvo v právu.¹⁵ Obecně řečeno, řešení závisí na tom, jak je nastaven institucionální rámec, v němž se příkazce i vykonavatel pohybují. Způsob, jakým jsou vlastnická práva rozdělena mezi příkazce a vykonavatele; jinak za co konkrétně má být vykonavatel odměněn nebo trestán, je v modelech agentury předem (exogenně) určeno.

Dalším problémem teorie agentury je určení „optimálního“ nastavení konkrétních podmínek smluvního vztahu. Vhodné nastavení parametrů odměny a trestu je odvozeno od schopnosti příkazce monitorovat agenty nebo také od schopnosti příkazce vymáhat smluvní pravidla. Nelze si představit situaci, kdy bude smlouvou stanoven zákaz, který vykonavatel poruší, příkazce se o tomto porušení smlouvy díky kontrole dozví, ale nebude schopen vykonavatelovi zabránit v dalším porušování zákazu. Takové ustanovení by postrádalo svůj význam. Dejme tomu, že zmíněné Ministerstvo vnitra může zjistit, že některý z policistů je placený organizovanou skupinou zločinců, nelegálně obchodujících s „bílým masem“ za ochranu proti perzekuci ze strany ministerstva. Přestože ministerstvo následně postaví policistu mimo

¹⁵ Příklad demonstruje tzv. zločin bez oběti (victimless crime), kdy chování policisty příkazce nepoškozuje. Jedná se o verzi, kdy policista nijak nenarušuje plynulost provozu na silnicích. Z pohledu druhé verze příkladu, kdy ministerstvo zakazuje policistovi přijímat jiné monetární odměny, lze policistu brát za „zkorumpovaného“. Kdybych ale použil stejnou logiku příkladu a policistu nahradil číšníkem a příkazce restaurátérem, pak by byl příkazcův zákaz přijímání spropitného (úplatků) vykonavatelem (číšníkem) nemyšlitelný. Shleifer, Vishney (1993) definují podobný typ korupce jako korupci bez krádeže (corruption without theft), která je z pohledu principala (státu) nežádoucí a navrhuje zvýšení nabídky veřejných statků, což má snížit úroveň úplatků. Sisk také považuje tento typ korupce nepoškozující občany, které mají policisté chránit, za nežádoucí, ale spojuje je pouze s ilegálními aktivitami, jakou je například provoz hazardních her nebo prostituce. Navrhuje, aby legislativa zakazující zločiny bez oběti byla zrušena. To povede k odstranění monopolů jak na straně policistů vybírajících úplatky, tak na straně poskytovatelů ilegálních služeb „bez oběti,“ viz Sisk (1982).

službu, policista bude dál využívat všechny prostředky proti jiným legálním policistům (služební odznak, zbraň, uniformu) na to, aby obchodníky za úplatu mohl dál chránit. Ministerstvo musí nejenom tomuto chování ve vlastním zájmu zabránit, ale mělo by podle legislativních norem také takto jednajícího policistu fyzicky potrestat. Proto musí mít k dispozici buď vlastní aparát nebo najmutou agenturu, která potrestání ministerstvu zprostředkuje.

Nedokonalá informovanost příkazců o budoucích plánech vykonavatelů brání kompletnímu odstranění všech konfliktních situací. Proto vždy bude existovat okolnost, kterou může principal shledat jako korupční. Ekonomický problém spojený s korupcí za těchto podmínek nevězí v dokonalé eliminaci korupce, ale ve stanovení její „optimální“ výše.

„Optimum“ ekonomové většinou určují na základě srovnání mezních výnosů s mezními náklady. Ekonomové zabývající se korupcí srovnávají mezní výnosy korupce s jejími mezními náklady (Klitgaard, 1991, Rose-Ackerman, 1999). Rozmanité institucionální uspořádání ale často v plynoucím čase „optimum“ výrazně mění a naopak hledání \uv{optima} mění vývoj institucionálního uspořádání. Jiné problémy jsou spojeny s oceňováním nákladů a výnosů korupce na trhu a jiné problémy jsou také spojené s uplatňováním nástrojů, které mají sloužit k eliminaci z pohledu příkazce nežádoucímu rozhodování agentů ve vládní organizaci (Banfield, 1975). Proto předpokládané institucionální podmínky a pravidla, stejně jako vymáhání takových pravidel hrají velmi významnou roli v teoretickém uchopení problému korupce.

4.2. Problémy teorie dobývání renty

Korupce z pohledu dobývání renty představuje takové jednání, jehož cílem je tvorba, udržení nebo rozhodování o alokačně neefektivních monopolech. Následná vzniklá společenská ztráta neproduktivních korupčních investic „zbytečně“ vyčerpaných zdrojů, nevstupujících do užitekových funkcí spotřebitelů, je argumentem, jenž z korupce činí společensky nežádoucí fenomén.

Zdrojem korupce, jak logicky z představené definice vyplývá, je alokačně neefektivní, společensky nežádoucí monopol zvyšující cenu. Monopolista díky společensky nákladnému monopolu generuje rentu. Ta je podnětem korupčního jednání. Jak vyplývá z teorie, rentu lze prakticky realizovat v momentu, kdy „vlastník obdrží platbu, která převyšuje částku, kterou může vyzískat využitím vlastního zdroje druhým nejvýhodnějším způsobem“ (Tollison, 1982: 577). Jinak zvýhodněný podnikatel nabývá příjem přesahující důchod výrobních faktorů, jež jsou výrobní faktory schopny získat v alternativních, dokonale konkurenčních, využitích. Podle standardního výkladu monopolu se ale takto definovaná renta rovná kladnému ekonomickému zisku (Varian, 1995: 396).

Littlechild poukazuje na koncepční problém spojený s identifikováním renty na reálném trhu. Protože teorie dlouhodobé rovnováhy neakceptuje podnikatelský zisk, neboť by se jednalo o alokačně neefektivní situaci srovnatelnou s monopolním ovlivňováním ceny, není také schopna určit konkrétní „oprávněný a neoprávněný“ společensky žádoucí a nežádoucí reálný zisk (Littlechild, 1981). Na reálných trzích, kde lidé nedisponují dokonalými informacemi, podnikatelé mohou krátkodobě dosahovat zisku třeba jenom proto, že objevují arbitrážní příležitosti, o nichž doposud nikdo nevěděl. Aby mohli podnikatelé dosahovat arbitrážního zisku, mohou investovat zdroje třeba do získávání informací nezbytných pro odhadnutí budoucího vývoje trhu (např. do marketingového průzkumů). Nebo také do poskytování informací poptávce (třeba do reklamy). Podobné investice mohou podnikatele stavět do pozice lépe informovaného a informujícího tržního aktéra a informační výhoda je přece zdrojem podnikatelského zisku. Jedná se v tomto případě o společensky nežádoucí rent seeking?

Připustíme, že monopolní renty, o něž korumpující podnikatelé soutěží a o nichž chtějí korumpovaní úředníci nebo politici rozhodovat, jsou společensky nákladné, neboť jsou dílem administrativních zásahů do tržního mechanismu. Administrativní zásah je podle logiky modelu dobývání renty ustaven na dobu delší, než je nutno k dosažení rovnováhy. Tímto prodlužuje alokační neefektivnost trhu a vytváří dlouhodobé společensky „nechtěné“ podněty pro dobývání renty.

O státním zásahu, ať je společensky prospěšný nebo ne, bezpochyby rozhoduje politik nebo byrokrat. Má diskreční rozhodovací pravomoci a tím také možnost vytvářet nebo přidělovat privilegia podnikatelům. V rent seekingové literatuře se hlavně zmiňují privilegia v podobě licencí, patentů, tarifů, regulačních omezení, daňových zákonů nebo cel omezujících podnikatelskou konkurenci (Bhagwati, 1982; Tullock, 1996). Čím větší volnost rozhodovací pravomoci úředník nebo politik má, tím snazší je získání privilegia podnikatelem.¹⁶ Aby mohlo být zabráněno přidělování společensky nákladných privilegií, je proto třeba rozhodování úředníka nebo politika svázat pevnými pravidly. Nekompromisní pravidla omezí diskreci politiků a úředníků a zbaví podnikatele chuti na „nespolečenskou“ rentu.¹⁷

¹⁶ Tanzi, Davoodi (1998) kupříkladu kladou důraz nadiskreční rozhodování o vládních investicích.

¹⁷ Demsetz bystře spojuje tradiční pohled na ekonomickou rentu, která podle ortodoxního výkladu plyne majiteli vzácného zdroje tehdy, jestliže jiní ekonomičtí agenti mohou mít tento zdroj k dispozici pouze pokud zaplatí vyšší než minimální platbu, s tím, co se v teorii dobývání renty často nazývá vládním privilegiem (Varian, 1995: 398). Tradiční pohled chápe privilegium jako „umělý“ zásah státu, který omezuje konkurenci tak, že vytváří bariéru vstupu do odvětví. Demsetz ale argumentuje, že za bariéru vstupu lze považovat jakýkoliv zásah státu, což může být také jakákoliv definice vlastnických práv

Benson ale razí druhou stranu mince. V situaci, kdy je byrokrat pověřen uplatňováním nevhodných pravidel nebo nevhodně definovaných vlastnických práv, pak pouhé opominání dodržování těchto pravidel či nerespektování takto definovaných vlastnických práv je jistá forma diskrece a může být zdrojem ziskových korupčních aktivit (Benson, 1981). To znamená, že i přesto, že nastavíme pevná pravidla, úředník nebo politik má možnost tyto pravidla podle vlastního uvážení obcházet.¹⁸ Leff dokonce poukazuje na společenskou prospěšnost tohoto typu korupce, neboť urychluje produktivní podnikatelské tržní transakce, jimiž administrativní bariéry brání (Leff, 1964). Máme to chápat tak, že z pohledu dobývání renty se v takovém případě již o korupci nejedná?

De Soto představil rozsáhlou studii, ve které empiricky demonstruje, že podobný typ korupce jaký popisuje Benson, byl nezbytný pro spontánní neformální (informal) ekonomický rozvoj předměstských částí hlavního města Peru, Limy. Problém shrnuje takto: „Výzkum ILD potvrdil význam zákonů, které determinují efektivnost regulovaných ekonomických aktivit. Teď bychom ale měli určit „dobré zákony“ a „špatné zákony“: zákon je „dobrý“ jestliže zajišťuje a podporuje ekonomickou efektivnost a „špatný“ jestliže efektivnosti brání nebo ji narušuje.“¹⁹

A tak nezbyvá, než přesunout první otázku dál. Už se neptám, které alokačně neefektivní ziskové monopoly je třeba odstranit, abychom se vyhnuli dobývání renty, ale ptám se, která pravidla jsou vlastně ta „dobrá,“ alokačně efektivní? Odpověď teorie dobývání renty aplikované na problém korupce není jednoznačná.²⁰

státem: „I samotné fungování neregulovaných trhů předpokládá všeobecné definování vlastnických práv, ale problém s definováním vlastnictví spočívá přesně v tom, co spojujeme s řádně a přesně vytvořenou bariérou vstupu.“ [kurzíva odstraněna] „Samotná dispozice legálním vlastnickým právem je ve své podstatě privilegiem“ (Demsetz, 1982: 49).

¹⁸ Shleifer, Vishney (1993) definují podobný typ korupce jako korupci s krádeží (corruption with theft).

¹⁹ De Soto (1989: 132).

²⁰ Olson považuje za zdroj korupce „protitržní“ (market contrary) pravidla (Olson, 2000: 107). Lambsdorff považuje za korupční ta pravidla, která nejsou ve veřejném zájmu: „Definice toho, co může být korupcí musí být proto vztaženo k nějakému širšímu konceptu veřejného zájmu...“ (Lambsdorff, J. G., 2002: 98) Pro Maura je korupce ilegální aktivita, která snižuje ekonomickou efektivnost vlády. Proto by měl být cílem definovaných pravidel zvýšení efektivnosti vlády (Mauro, 1997: 1).

5. ZÁVĚR

Cílem textu bylo stručné vysvětlení implikací a problémů, převažujících teoretických přístupů k řešení problému korupce. V první kapitole jsem krátce vysvětlil obecné souvislosti teorií a ukázal, že přístup vykonavatele a příkazce lze aplikovat v širším kontextu než jenom v rámci organizace firmy. Dále jsem klasifikoval příklady jednání spojeného s dobýváním renty.

Ve druhé kapitole byly odhaleny implikace teoretických rámců pro řešení problému korupce. V rámci přístupu příkazce a vykonavatele nelze doporučení směřovat k tvorbě podnětů, na jejichž základě se vykonavatel rozhoduje, bez transparentnosti umožňující kontrolu. Aplikace konkurence zde porušuje předpoklad oportunistického jednání vykonavatele. Teorie dobývání renty prosazuje pevná pravidla, která omezují diskreční rozhodovací pravomoci představitelů veřejného sektoru.

Ve třetí kapitole jsem se zaměřil na aplikační problémy obou konceptů. Teorii agentury, kterou považuji za velmi široce použitelný koncept, je podle mého názoru třeba rozšířit o institucionální uspořádání, určující konkrétní pravidla vztahu příkazce a vykonavatele a také o způsob vymáhání takových pravidel. Závažnější problém však vidím v případě teorie dobývání renty, která postrádá universální definici konkrétního korupčního jednání. Taková teoretická neshoda může vést k neopodstatněnému uplatnění teorie dobývání renty při řešení problému korupce, neboť není úplně jasné, která administrativně určená pravidla, jimiž se mají veřejní představitelé řídit, jsou ta alokačně neefektivní.

6. POUŽITÁ LITERATURA

ADES, A. – Di TELLA, R. (1999): Rents, Competition, and Corruption, *The American Economic Review*, Vol. 89, No. 4, 982-993, 1999.

AKERLOF, G. R. (1970): The Market for "Lemons": Quality, Uncertainty and the Market Mechanisms, *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 84, No. 3, 488-500, 1970.

ALCHIAN, A. A. – DEMSETZ, H.: Production, Information Costs, and Economic Organization, *The American Economic Review*, Vol. 58, No. 3 (1950), 211-221.

ALCHIAN, A. (1950): Uncertainty, Evolution, and Economic Theory, *The Journal of Political Economy*, Vol. 52, No. 3, 777-795, 1950.

BANFIELD, E. C. (1975): Corruption as a Feature of Governmental Organization, *Journal of Law and Economics*, Vol. 18, No. 3, 587-605, 1975.

BENSON, B. L. (1981): A Note on Corruption by Public Officials: The Black Market for Propertie Rights, *The Journal of Libertarian Studies*, Vol. V, No. 3, 305-311, 1981.

BECKER, G. S. – STIGLER, G. R. (1974): Law Enforcement, Malfeasance, and Compensation of Enforcers, *The Journal of Legal Studies*, Vol. 3, No. 1, 1-18, 1974.

BECKER, G. (1968): Crime and Punishment: An Economic Approach, *The Journal of Political Economy*, Vol. 76, No. 2, 169-217, 1968.

BHAGWATTI, J. (1982): Directly Unproductive, Profit-Seeking (DUP) Activities, *The Journal of Political Economy*, Vol. 90, No. 5, 988-1002, 1982.

BLISS, Ch. – Di TELLA, R. (1997): Does Competition Kill Corruption? *The Journal of Political Economy*, Vol. 105, No. 5, 1001-1023, 1997.

BUCHANAN, J. M. (1983): Rent Seeking, Noncompensated Transfers, and Laws of Successions, *Journal of Law and Economics*, Vol. 26, No. 1, 71-78, 1983.

COASE, R. H. (1960): The Problem of Social Cost, *Journal of Law and Economics*, Vol. 3, No 1, 1-44, 1960.

DEMSETZ, H. (1982): Barriers to Entry, *The American Economic Review*, Vol. 72, No. 1, 47-57, 1982.

DEMSETZ, H. (1967): Toward Theory of Property Rights, *The American Economic Review*, Vol. 57, No. 2, 347-359, 1967.

De SOTO, H. (1989): *The Other Path: The Invisible Revolution in the Third World*. New York: Harper & Row, 1989.

- FRIČ, P. (1999): Korupční klima v ČR, In Korupce na český způsob. Praha: Nakladatelství G plus G, 1999.
- HAYEK F. A. (1948): Economics and Knowledge, In. Individualism and Economic Order. Chicago: University of Chicago Press, 1948, 33-56.
- HAYEK, F. A. (1995): Kontrarevoluce vědy. Praha: Liberální institut, 1995.
- JENSEN, M. C. – MECKLING, W. H. (1974): Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Cost and Ownership Structure, Journal of Financial Economics, Vol. 4, No. 2, 305-360, 1974.
- KIRZNER, I. M. (1998): Coordination as a Criterion for Economic "Goodness," Constitutional Political Economy, Vol. 9, No. 4, 289-301, 1998.
- KLITGAARD, R. (1991): Controlling Corruption. Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1991.
- KRUEGER, A. O. (1974): The Political Economy of the Rent-Seeking Society, The American Economic Review, Vol. 64, No. 3, 291-303, 1974.
- LAMBSDORFF, J. G. (2002): Corruption and rent-seeking, Public Choice, Vol. 113, No. 1-2, 97-125, 2002.
- LEFF, N. H. (1964): Economic Development Through Bureaucratic Corruption, American Behavioral Scientist, Vol. 8, No. 3, 8-14, 1964.
- LITTLECHILD, S. C. (1981): Misleading Calculations of the Social Costs of Monopoly Power, The Economic Journal, Vol. 91, No. 362, 348-363, 1981.
- MAURO, P. (1995): Corruption and Growth. Quarterly Journal of Economics, Vol 110, No. 3, 681-712, 1995.
- MAURO, P. (1997): Why Worry About Corruption? Washington: International monetary Fund, 1997.
- OLSON, M. (2000): Power and Prosperity: Outgrowing Communist and Capitalist Dictatorships. New York: Basic Books, 2000.
- OTÁHAL, T. (2007a): Corruption: A Theoretical Note. Sborník příspěvků mezinárodní Baťovy doktorandské konference. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2007.
- OTÁHAL, T. (2007b): Why is Corruption a Problem of the State? Prague Economic Papers, Vol. 7, No. 2, 165-179, 2007.
- POSNER, R. A. (1975): The Social Costs of Monopoly and Regulation, The Journal of Political Economy, Vol. 83, No. 4), 807-828, 1975.

ROSE-ACKERMAN, S. (1999): Corruption and Government: Cause, Consequences and Reform. New York: Cambridge University Press, 1999.

SCHEONE, O. – GREGG, S. (2003): Theory of Corruption, Grand Rapids, MI: Acton Institute, 2003.

SHLEIFER, A. – VISHNY, R. W. (1993): Corruption, Quarterly Journal of Economics, Vol. 108, No. 3, 519-617. (1975), 807-828, 1993.

SISK, D. (1982): Police Corruption and Criminal Crime: Victimless Crime, Journal of Legal Studies, Vol. 11, No. 2, 395-403, 1982.

TANZI, V. – DAVOODI, H. (1998): Roads to Nowhere: How Corruption In Public Investment Hurts Growth. Washington: International monetary Fund, 1998.

TOLLISON, D. R. (1982): Rent Seeking: A Survey. Kyklos, Vol. 35, No. 4, 576-602, 1982.

TULLOCK, G. (1967): The Welfare Costs of Tariffs, Monopolies and Theft, Western Economic Journal, Vol. 5, No. 3, 224-232, 1967.

TULLOCK, G. (1996): Corruption Theory and Practise, Contemporary Economic Policy, Vol.14, No. 3, 6-13, 1996.

TULLOCK, G. (2005): The Rent-Seeking Society: Selected Works of Gordon Tullock. Ch. Rowly (ed.).Indianapolis, IN: Liberty Fund, Inc, 2005.

VARIAN, H. L. (1995): Mikroekonomie: Moderní přístup. Praha: Victoria Publishing, 1995.

V roce 2005 vyšlo:

WP č. 1/2005

Petr Chmelík: Vliv institucí přímé demokracie na hospodářskou politiku ve světle empirického výzkumu

WP č. 2/2005

Martin Kvizda – Jindřiška Šedová: Privatizace a akciové společnosti – k některým institucionálním aspektům konkurenceschopnosti české ekonomiky

WP č. 3/2005

Jaroslav Rektořík: Přístup k inovacím v České republice. Současný stav a možné směry zlepšení.

WP č. 4/2005

Milan Víturka – Vladimír Žítek – Petr Tonev: Regionální předpoklady rozvoje inovací

WP č. 5/2005

Veronika Bachanová: Analýza kvality regulace České republiky

WP č. 6/2005

Hana Zbořilová – Libor Žídek: Washingtonský konsenzus v české ekonomické praxi 90. let

WP č. 7/2005

Osvald Vašíček and Karel Musil: The Czech Economy with Inflation Targeting Represented by DSGE Model: Analysis of Behaviour

WP č. 8/2005

Zdeněk Tomeš: Je stárnutí populace výzvou pro hospodářskou politiku?

WP č. 9/2005

Ladislav Blažek – Klára Doležalová – Alena Klapalová: Společenská odpovědnost podniků

WP č. 10/2005

Ladislav Blažek – Alena Klapalová: Vztahy podniku se zákazníkem

WP č. 11/2005

Ladislav Blažek – Klára Doležalová – Alena Klapalová – Ladislav Šiška: Metodická východiska zkoumání a řízení inovační výkonnosti podniku

WP č. 12/2005

Ladislav Blažek – Radomír Kučera: Vztahy podniku k vlastníkům

WP č. 13/2005

Eva Kubátová: Analýza dodavatelských vztahů v kontextu inovací

WP č. 14/2005

Ladislav Šiška: Možnosti měření a řízení efektivnosti a úspěšnosti podniku

V roce 2006 vyšlo:

WP č. 1/2006

Tomáš Otáhal: Je úplatkářství dobrá cesta k efektivnějšímu vymáhání práva?

WP č. 2/2006

Pavel Breinek: Vybrané institucionální aspekty ekonomické výkonnosti

WP č. 3/2006

Jindřich Marval: Daňová kvóta v ČR

WP č. 4/2006

Zdeněk Tomeš – Daniel Němec: Demografický vývoj ČR 1990–2005

WP č. 5/2006

Michal Beneš: Konkurenceschopnost a konkurenční výhoda

WP č. 6/2006

Veronika Bachanová: Regulace a deregulace v ČR v období 1990-2005

WP č. 7/2006

Petr Musil: Tendence na českém trhu práce v období transformace

WP č. 8/2006

Zuzana Hrdličková: Vliv sociální politiky na konkurenceschopnost české ekonomiky

WP č. 9/2006

Pavína Balcarová – Michal Beneš: Metodologie měření a hodnocení makroekonomické konkurenceschopnosti

WP č. 10/2006

Miroslav Hloušek: Czech Business Cycle Stylized Facts

WP č. 11/2006

Jitka Doležalová: Vliv politiky na konkurenceschopnost České republiky

WP č. 12/2006

Martin Chromec: Dlouhodobé efekty monetární politiky: může ČNB ovlivnit ekonomický růst?

WP č. 13/2006

Tomáš Paleta: Strukturální změny české ekonomiky ve světle privatizace a podpory malého a středního podnikání

WP č. 14/2006

Tomáš Otáhal: Vývoj korupce v ČR v období transformace

WP č. 15/2006

Jan Jonáš: Ekonomická svoboda a konkurenční schopnost české ekonomiky

WP č. 16/2006

Michal Tvrdoň: Regulace trhu práce v ČR

WP č. 17/2006

Martina Vašendová: Pohyb kapitálu v průběhu transformace a jeho vliv na konkurenceschopnost české ekonomiky

WP č. 18/2006

Ondřej Moravec: Hospodářská soutěž a její vliv na konkurenceschopnost české ekonomiky

WP č. 19/2006

Milan Viturka – Viktorie Klímová: Globálně orientované hodnocení konkurenční pozice krajů České republiky

WP č. 20/2006

Monika Jandová: Vývoj komoditních, teritoriálních a institucionálních aspektů zahraničního obchodu ČR

WP č. 21/2006

Vladimír Žítek – Josef Kunc – Petr Tonev: Vybrané indikátory regionální konkurenceschopnosti a jejich vývoj

WP č. 22/2006

Aleš Franc: Hlavní tendence ve vývoji pracovních migrací v České republice

WP č. 23/2006

Osvald Vašíček – Karel Musil: Behavior of the Czech Economy: New Open Economy Macroeconomics DSGE Model

WP č. 24/2006

Jaroslav Rektourek: Zapojení vysokých škol do přípravy a realizace strategických dokumentů regionů – podmínka rozvoje inovačních aktivit

WP č. 25/2006

Ladislav Šiška: Analýza finanční úspěšnosti tuzemských podniků

WP č. 26/2006

Daniel Němec: Demografický vývoj SR 1990–2005

V roce 2007 vyšlo:

WP č. 1/2007

Nada Voráčová: Maďarská fiskální politika a hospodářský růst

WP č. 2/2007

Martin Chromec: Monetární politika a její dopad na konkurenceschopnost Slovenské republiky

WP č. 3/2007

Martina Vašendová: Pohyb zahraničního kapitálu v průběhu transformace a jeho vliv na konkurenční schopnost slovenské ekonomiky

WP č. 4/2007

Jitka Doležalová: Vliv politiky na konkurenceschopnost Slovenské republiky

WP č. 5/2007

Daniel Němec: Komparace demografického vývoje Maďarska a Polska v období transformace

WP č. 6/2007

Veronika Bachanová: Regulace a deregulace v Maďarsku v období 1990–2006

WP č. 7/2007

Martina Vašendová: Pohyb zahraničního kapitálu v průběhu transformace a jeho vliv na konkurenční schopnost polské ekonomiky

WP č. 8/2007

Tomáš Otáhal: Vývoj korupce v SR v období transformace

WP č. 9/2007

Jitka Doležalová: Rozvoj demokracie v Polsku a jeho vliv na výkonnost hospodářství

WP č. 10/2007

Monika Jandová: Zahraniční obchod Slovenské republiky 1993–2006

WP č. 11/2007

Milan Viturka: Inovační profily regionů

WP č. 12/2007

Veronika Bachanová: Regulace a deregulace v Polsku a ve Slovenské republice v období 1990–2006

WP č. 13/2007

Jitka Doležalová: Demokracie a její vliv na výkonnost maďarského hospodářství

WP č. 14/2007

Tomáš Paleta: Strukturální politika Slovenské republiky 1990–2005

WP č. 15/2007

Nada Voráčová: Hospodářský růst na Slovensku a v Polsku: jaký vliv měla fiskální politika?

WP č. 16/2007

Monika Jandová: Komparace zahraničního obchodu Maďarska a Polska (1990–2006)

WP č. 17/2007

Miroslav Hloušek: Growth Accounting for Visegrad States: Dual Approach

WP č. 18/2007

Jaromír Tonner – Osvald Vašíček: Odhad časově proměnných parametrů v modelech české ekonomiky

WP č. 19/2007

Jiří Polanský – Osvald Vašíček: Economic Development of Visegrad Countries: Macroeconomic DSGE Models

WP č. 20/2007

Petr Musil: Trh práce a konkurenceschopnost maďarské ekonomiky v období transformace

WP č. 21/2007

Petr Musil: Trh práce a konkurenceschopnost polské ekonomiky v období transformace

WP č. 22/2007

Petr Musil: Trh výrobních faktorů a konkurenceschopnost v SR v období transformace

WP č. 23/2007

Tomáš Otáhal: Teorie korupce: Kterou použít?